

DOI: 10.31648/an.8677

**Hanus, Anna/ Kaczmarek, Dorota (2022),
*Sekretne życie gatunków. Komunikacja
w przestrzeni medialnej – perspektywa germanistyczna.*
Wrocław – Dresden: ATUT/Neisse Verlag, ss. 302,
ISBN 978-83-7977-527-9**

Keywords: text linguistics, text genres, Internet communication, web formats, hypertext

Rozwój Internetu przyczynił się z jednej strony do powstania nowych form komunikacji i nowych gatunków tekstu¹, z drugiej zaś intensyfikacja użytkowania Internetu doprowadziła także do znaczących modyfikacji i procesów hybrydyzacji istniejących gatunków. Skala tych zjawisk, u podstaw których leży wzmocniona komunikacja przez Internet i w Internecie, przybiera bardzo duże rozmiary, a wspomniane zjawiska zachodzą względnie szybko, dlatego niektóre gatunki tekstu czy formaty medialne wręcz natychmiast zyskują popularność wśród użytkowników.

Biorąc pod uwagę wymienione tendencje, istotne znaczenie należy przypisać analizom językoznawczym poświęconym charakterystyce genologicznej poszczególnych gatunków/rodzajów tekstu, które funkcjonują w Internecie. Takie właśnie zadanie stawiają sobie Anna Hanus i Dorota Kaczmarek w monografii *Sekretne życie gatunków. Komunikacja w przestrzeni medialnej – perspektywa germanistyczna*², która ukazała się w 2022 roku w wydawnictwie ATUT/Neisse Verlag. We wstępie do książki Autorki jasno przedstawiają ustalenia dotyczące obszaru swoich zainteresowań oraz precyzują cele publikacji. Wychodząc od rozwoju mediów, nakreślają główne pytania badawcze lingwistów związane z przeobrażeniami tekstów pod wpływem masowej komunikacji internetowej. W centrum zainteresowania sytuują takie problemy badawcze jak 1) rozpoznanie kierunków zmian,

---

¹ Por. np. Naruszewicz-Duchlińska (2014) w kontekście forum internetowego, Szymonik (2008) w odniesieniu do gatunków dziennikarskich.

² Tytuł monografii nawiązuje do tytułu książki *Das geheime Leben der Bäume: Was sie fühlen, was sie kommunizieren – die Entdeckung einer verborgenen Welt* autorstwa Petera Wohllebena, która ukazała się w 2015 r.

2) ustalenie istoty zmian oraz 3) wyników tych zmian (por. s. 9–12). W przypadku kierunków zmian Hanus i Kaczmarek wskazują na potrzebę zdiagnozowania, czy zmiany te prowadzą do powstania nowych rodzajów tekstu, czy raczej dotyczą wybranych cech tekstu lub wzorca tekstu. W kontekście istoty zmian pojawia się przede wszystkim pytanie, czy należy je traktować jako modyfikacje wzorca tekstu, czy mamy do czynienia raczej z procesami hybrydyzacji różnych wzorców tekstów. Autorki wskazują także na konieczność postawienia pytania o wyniki obserwowanych przeobrażeń, tzn. czy teksty występujące w Internecie należy postrzegać jako wirtualne realizacje tradycyjnych rodzajów tekstu, czy jednak jako nowe multimodalne i modularne teksty.

Biorąc pod uwagę powyższe zagadnienia, które szczególnie często zajmują lingwistów w kontekście przeobrażeń tekstów pod wpływem rozwoju mediów, Autorki wybrały do swojej analizy następujące teksty³: recenzję książki przygotowaną przez laika, wideo tutorial (*video tutorial*), blog, portal kulinarny oraz Wikipedię. Nadrzędnym celem jest „znalezienie odpowiedzi na pytanie (lub chociażby maksymalnie możliwe zbliżenie się do tego celu): czy wymienionym wyżej formom internetowym można przypisać określony status gatunkowy, a więc czy należy i za pomocą jakiego instrumentarium poszukiwać w nich genologicznej tożsamości?” (s. 12). Do realizacji tego celu Hanus i Kaczmarek przyjmują perspektywę tekstologiczną, która determinuje metody badawcze oraz etapy analizy tekstów. Analiza korpusu tekstów obejmuje każdorazowo następujące komponenty:

- a) budowa i forma badanego rodzaju tekstu; b) relacja nadawczo-odbiorcza; c) rekonstrukcja konstytutywnych i charakterystycznych dla danego rodzaju tekstu działań językowych; d) język i własności stylistyczne właściwe danemu rodzajowi tekstu; e) wykładniki treściowe wskazujące na poruszany/-e temat(y) oraz sposoby progresji tematycznej (s. 21).

We wstępie do książki Autorki zwracają uwagę, że innym celem publikacji jest przybliżenie polonistom germanistycznej perspektywy badawczej nad tekstami (por. s. 13). Hanus i Kaczmarek, germanistki, umożliwiają czytelnikom wgląd w niemieckojęzyczną literaturę przedmiotu i przedstawiają określone podejście do omawianego tematu, wynikające z procesu socjalizacji naukowej na podstawie piśmiennictwa germanistycznego (por. s. 13). Dzięki takiemu założeniu możliwe

---

³ W odniesieniu do rodzajów tekstu, formatów medialnych, form komunikacyjnych Autorki posługują się w książce nadrzędnym pojęciem „wielkość”, będącym ekwiwalentem niemieckiego *Entität*, które określa coś, co istnieje (abstrakcyjnie lub konkretnie), lecz nie należy do żadnej kategorii, por. przyp. 6, s. 12.

jest wskazanie na różnice terminologiczne między polską i niemiecką lingwistyką tekstu oraz na odmienne postrzeganie niektórych zjawisk.

Autorki pracują na korpusie, który dla każdego, wymienionego powyżej rodzaju tekstu/formatu uwzględnia realizacje polsko- i niemieckojęzyczne (por. s. 21). Ujęcie w korpusie materiałów polsko- i niemieckojęzycznych pozwala na uchwycenie podobieństw i różnic w odniesieniu do poszczególnych rodzajów tekstu oraz znacznie w ten sposób poszerza horyzont badawczy.

Wychodząc od krótko nakreślonych w niniejszym omówieniu założeń, Autorki rozpoczynają analizę od recenzji tekstów literackich, które publikowane są online przez nieprofesjonalnych krytyków. Punktem wyjścia do analizy korpusu polskich i niemieckich recenzji online pisanych przez laików jest charakterystyka recenzji literackiej w formie klasycznej, która koncentruje się na omówieniu jej cech. Uwzględniając literaturę przedmiotu, szczególnie szeroko zaprezentowane zostały działania językowe, które podzielono na konstytutywne dla recenzji literackiej („INFORMOWANIE”, „OCENIANIE” oraz „UZASADNIANIE”, s. 56) oraz fakultatywne, względnie dla niej charakterystyczne. Autorki zwróciły także uwagę na ograniczenia czasowe (recenzja ukazuje się po publikacji dzieła literackiego) oraz treściowe gatunku. Refleksje na temat recenzji literatury w formie tradycyjnej stanowią tło dla umiejscowienia recenzji pisanych przez nieprofesjonalistów i publikowanych w Internecie oraz ich bliższej charakterystyki. Korpus analizy stanowi ponad 350 recenzji wyekscerpowanych z niemieckiego portalu Amazon.de, wiodącego dystrybutora książek w Niemczech, oraz blisko 250 polskich tekstów pobranych z polskiego portalu lubimyczytac.pl. Dotyczą one tłumaczenia autobiografii Michelle Obamy *Becoming* na język polski i niemiecki. Hanus i Kaczmarek, prezentując i omawiając liczne fragmenty niemieckich i polskich recenzji, wskazują na fakt, że niektóre cechy klasycznych recenzji są obecne także w ich wersjach online pisanych przez laików, np. występowanie takich działań językowych jak „INFORMOWANIE o doświadczeniach wynikających z lektury”, „OCENIANIE oparte na indywidualnych emocjach odbiorcy” (s. 56) lub restrykcje czasowe. Analiza korpusu wykazała jednak także różnice, po pierwsze między recenzjami online, których autorami są nieprofesjoniści, i recenzjami literackimi w formie klasycznej, po drugie między recenzjami online w języku niemieckim i polskim. Rozbieżności te dotyczą zarówno struktury tekstu (np. nadawanie recenzji tytułu – uznane za cechę konstytutywną w korpusie niemieckojęzycznym oraz tytuł jako cecha fakultatywna, odnotowująca tendencję zniżkową, w korpusie polskojęzycznym), jak i działań językowych (np. „ARGUMENTOWANIE”, s. 57, w niemieckojęzycznych tekstach jako cecha fakultatywna oraz brak argumentowania jako

działania językowego w korpusie polskojęzycznym). Analiza prowadzi Autorki do wniosku, że recenzje dzieł literackich pochodzące od nieprofesjonalistów należy uznać za samodzielny rodzaj tekstu (por. s. 65).

W kolejnym rozdziale (por. rozdz. 3) Hanus i Kaczmarek poddają analizie internetowe wideo tutoriale. Tło dla charakterystyki tutoriali stanowi przybliżenie poradnika i instrukcji obsługi jako ich prawdopodobnych pierwowzorów i tekstów bazowych. Autorki przybliżają istotę tutoriali na podstawie właściwej literatury i omawiają m.in. ich następujące własności: kondensacja informacji, multimodalność, publiczny charakter, partycypacja, interaktywność, hybrydowość. Analiza korpusu doprowadziła do wyróżnienia wideo tutoriali jako filmów instruktażowych „krop po kroku” (z podziałem na takie, które wykorzystują materiał demonstracyjny i takie, które wykorzystują ekran komputera), wideo tutoriali jako poradników i wideo tutoriali hybrydowych. W przypadku każdej z tych kategorii Autorki analizują polski i niemiecki film, wskazując przy tym na jego cechy strukturalne i wykładniki treści oraz sytuację komunikacyjną i jej parametry. Omówienie i zestawienie parametrów charakteryzujących tutorialie nie pozwala zdaniem Hanus i Kaczmarek na jednoznaczne stwierdzenie, czy wykazują one wspólne cechy z instrukcją obsługi, czy poradnikiem, jednak istnieją elementy, które je do tych właśnie rodzajów tekstu zbliżają. Oryginalność tej formy powoduje jednak, że Autorki opowiadają się za tym, aby uznać ją za samodzielny rodzaj tekstu.

Przedmiot następnego rozdziału (por. rozdz. 4) stanowią blogi. Autorki stawiają sobie m.in. pytanie, czy blogi są formą pamiętnika online, poradnika online, czy prywatnej strony internetowej. Aby móc zbliżyć się do sformułowania odpowiedzi na to pytanie, przyglądają się nie tylko wspomnianym rodzajom tekstu, lecz także starają się umiejscowić blogi na tle innych rodzajów tekstu i form komunikacji oraz omówić „BLOGOWANIE” (s. 120) jako szczególny typ działania językowego w sieci. W kolejnym kroku Hanus i Kaczmarek pragną zweryfikować rozważania teoretyczne dotyczące blogów na podstawie zgromadzonego korpusu, składającego się z polsko- i niemieckojęzycznych blogów podróżniczych oraz blogów popularnonaukowych z zakresu medycyny. Kryterium doboru blogów były w przypadku pierwszej grupy tematyka, a w przypadku drugiej przede wszystkim zbliżony potencjał funkcjonalny, polegający głównie na przekazywaniu wiedzy specjalistycznej. Na podstawie polskich i niemieckich przykładów blogów przeanalizowana została ich struktura, relacja odbiorczo-nadawcza, działania językowe z podziałem na konstytutywne i charakterystyczne, własności stylistyczne języka oraz wykładniki treściowe. Zaprezentowane obserwacje w zakresie wymienionych parametrów bloga doprowadziły Autorki do wniosku, że blog podróżniczy łączy

w sobie komponenty tematyczne pamiętnika z podróży, przewodnika i poradnika. Innym wnioskiem jest brak istotnych różnic w warstwie strukturalnej i językowej między blogami polskimi i niemieckimi. Ze względu na otwartość i heterogeniczność tej formy oraz różne sposoby jej realizacji, zależnie od tematyki oraz funkcji, Autorki skłaniają się ku uznaniu bloga za modułarny multirodzaj tekstu (por. Fandrych/Thurmair 2011: 26).

Rozdział 5 poświęcony jest portalom kulinarnym, przy czym w centrum zainteresowania znajdują się pytania, czy portale kulinarne można postrzegać jako dalszy etap rozwoju klasycznego przepisu kulinarnego, czy biorąc pod uwagę cechy portalu kulinarnego takie jak wielowątkowość, kompleksowość, multimodalność, można opisywać go z perspektywy genologicznej oraz wreszcie czy portal kulinarny reprezentuje hipertekst, klaster tekstowy, czy może raczej kompleksowy rodzaj tekstu. Aby móc odnieść się do pytań badawczych, Autorki charakteryzują tradycyjny przepis kulinarny jako prototyp jego wersji multimodalnej. Analizie poddają dwa przepisy kulinarne, jeden z niemieckiego i jeden z polskiego portalu kulinarnego. Analiza wykazała, zarówno na poziomie strukturalnym, jak i treściowym oraz leksykalnym, głównie podobieństwa między niemieckim i polskim przepisem. Rozważając cechy przepisów kulinarnych publikowanych na portalach kulinarnych, Hanus i Kaczmarek postanowiły uznać je za techniczno-medialnie uwarunkowane transformacje wzorca tekstowego. Portale kulinarne, biorąc pod uwagę m.in. ich heterogeniczność, złożoność, modularność, określane są przez Autorki, podobnie jak blogi, jako modułarny multirodzaj tekstu.

Tematem rozdziału 6 jest Wikipedia. Celem analizy jest odpowiedź na pytanie, czy można uznać ją za rodzaj encyklopedii, czy Wikipedia stanowi następny etap w rozwoju encyklopedii jako gatunku, czy jest może zupełnie nowym formatem i w związku z tym wymyka się ramom tradycyjnego opisu genologicznego (por. s. 203–204). Rozdział ten zawiera obszernie i szczegółowo omówienie jej cech, uwzględniające wiodące publikacje z tego zakresu. Analiza Wikipedii bazuje na polskich i niemieckich artykułach hasłowych dotyczących Marcela Reicha-Ranickiego, Güntera Grassa oraz Ryszarda Kapuścińskiego, znanych w obu kręgach kulturowych postaci z dziedziny literatury i krytyki literatury. Wyniki badania pozwalają stwierdzić, że na poziomie strukturalnym oraz stylistycznym niemiecko- i polskojęzyczne strony hasłowe nie wykazują znaczących rozbieżności. W odniesieniu do działań językowych pojawiają się pewne różnice, polegające, mówiąc w uproszczeniu, przede wszystkim na większym zróżnicowaniu działań językowych w korpusie niemieckojęzycznym. Autorki dochodzą do wniosku, że Wikipedię należy traktować jako modułarny multirodzaj tekstu, który realizuje

wiele form gatunkowych, charakteryzuje się multifunkcjonalnością, wielotematycznością oraz mulimodalną i hipertekstualną strukturą (por. s. 265).

Rozdział 7 monografii stanowi podsumowanie wyników analiz oraz wnioski końcowe, w których Autorki ponownie przedstawiają swoje stanowisko dotyczące klasyfikacji analizowanych tekstów.

Publikacja Anny Hanus i Doroty Kaczmarek jest godna polecenia przede wszystkim filologom zainteresowanym zagadnieniami związanymi z lingwistyką tekstu. Praca stanowi z wielu względów istotny wkład w rozwój lingwistyki tekstu. Po pierwsze, książka pozwala filologom niegermanistom zapoznać się z metodologią badań germanistycznych z zakresu lingwistyki tekstu. W monografii obok polskojęzycznych pojęć czytelnik znajdzie także niemieckojęzyczne ekwiwalenty, które ujęte są również w słowniku stosowanych w monografii pojęć zamieszczonym na końcu publikacji (por. s. 281–289). W słowniku oprócz wyjaśnienia terminu czytelnik znajdzie też odnośniki do literatury przedmiotu. Po drugie, każdy rozdział monografii poświęcony danemu rodzajowi tekstu wykazuje podobną strukturę, dzięki czemu model analizy wybrany przez Autorki został zweryfikowany na różnych tekstach. Warto podkreślić także interesujący dobór materiałów do analizy. Po trzecie, każdy rozdział zakończony jest tabelarycznym zestawieniem cech analizowanego tekstu, co pozwala na porównanie korpusu niemiecko- i polskojęzycznego.

Bibliografia

- Fandrych, Ch./Thurmair, M. (2011), *Textsorten im Deutschen. Linguistische Analysen aus sprachdidaktischer Sicht*. Tübingen: Stauffenburg.
- Naruszewicz-Duchlińska, A. (2014), *Nowe media a nowe gatunki – wstępna charakterystyka genologiczna internetowego forum dyskusyjnego*. *Postscriptum Polonistyczne* 2/14: 27–38.
- Obama, M. (2018), *Becoming*. New York: Crown.
- Szymoniak, K. (2008), *Między gazetą a Internetem – nowe gatunki dziennikarskie, paragatunki czy hybrydy?* *Język, Komunikacja, Informacja* 3: 121–138.
- Wohlleben, P. (2015), *Das geheime Leben der Bäume: Was sie fühlen, was sie kommunizieren – die Entdeckung einer verborgenen Welt*. München: Ludwig.

Marcelina Kałasznik

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2713-5880>

Uniwersytet Wrocławski/ University of Wrocław

marcelina.kalasznik@uwr.edu.pl